

Додати
примітку 25.06.2026 г
Голові спеціалізованої
вченої ради 26.133.132
доктору наук із соціальних комунікацій
професору Зражевській Н.І.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.132
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору наук із соціальних комунікацій,
професору, професору кафедри
міжнародної журналістики
Факультету журналістики
Ніні ЗРАЖЕВСЬКІЙ

РЕЦЕНЗІЯ

ІВАЩЕНКО Вікторії Людвігівни, доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри медіапродюсування та видавничої справи
Факультету журналістики Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, на дисертацію БАКАЄВИЧА Костянтина Олеговича
на тему «Особливості трансформації українських медіа в сучасному
інформаційному просторі», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 061 Журналістика.

1. Актуальність дослідження зумовлена його міждисциплінарним характером, оскільки окреслена проблематика вимагає залучення теоретичних положень, емпіричних даних та методології наукової діяльності не лише із власне журналістики та журналістикознавства, а й медіазнавства, теорії соціальних комунікацій, медіаменеджменту та медіаекономіки, що, на нашу думку, є одним із вагомих здобутків роботи.

Комплексне розкриття проблематики трансформації українських медіа в інформаційному просторі 2020–2025 рр. орієнтоване на різні чинники, зокрема: геополітичні (кризові явища — наслідки пандемії COVID-19 та повномасштабного російського вторгнення), технологічні (цифровізація, платформізація комунікації, вплив цифрових платформ на структуру медіаринку), соціокультурні (зміна моделей медіаспоживання, трансформація взаємодії між медіа й аудиторією), економічні (зміна економічних моделей функціонування українських медіа та механізмів їх адаптації до кризових

умов). Розуміння та врахування цих чинників засвідчує глибину пропонованого дослідження, що допомагає розкрити причинно-наслідкові зв'язки, зміни в діяльності сучасного журналіста, а також надає роботі практичної цінності та прогностичності.

2. Наукова новизна результатів дослідження (теоретичних і/або експериментальних) полягає в тому, що в ньому вперше:

- *в теоретичному аспекті* — інтегровано положення журналістикознавства, теорії соціальних комунікацій, медіаекономіки як медіазнавчої галузі, яка досліджує економічні умови функціонування медіа, задля зосередження уваги на проблемі монетизації медіа з урахуванням специфіки різних фінансових моделей медіа, багатовимірну класифікацію яких авторіві дисертації вдалося успішно розробити на тлі аналізу економічних, інституційних, соціокультурних та ін. чинників; *уточнено окремі положення* медіаекономіки в аспекті інтеграції концепції політичної економії медіа, теорії платформ та теорії соціальних комунікацій; *теоретично обґрунтовано* становлення в українському медіапросторі специфічної моделі функціонування медіа — «економіки солідарності» як соціального механізму підтримування у форматі практики благодійних пожертвувань, яка формує нову логіку взаємодії між медіа й аудиторією, що є вагомим результатом дослідження; *поглиблено теоретичне розуміння* «моделей монетизації як динамічних гібридних систем», що адаптуються до цифрових трансформацій в українському інформаційному середовищі; *переосмислено* класифікацію моделей монетизації цифрових медіа в умовах трансформації українського медіаринку, що відповідає актуальним запитам сьогодення; *подальшого розвитку набули* (як зазначає автор): «наукові уявлення про взаємозв'язок редакційної незалежності та економічної стійкості медіа»; «наукові підходи до оцінювання економічної диверсифікації медіаорганізацій в умовах цифрової трансформації та суспільно-політичних викликів»; «дослідження адаптаційних механізмів українських медіа в умовах економічної нестабільності»;

- *за результатами емпіричних даних* — цілком слушно та аргументовано *доведено*: «взаємозв'язок між рівнем довіри аудиторії та ефективністю економічних моделей»; закономірність трансформації аудиторії в умовах суспільно-політичної кризи та воєнного часу «з пасивного споживача контенту в активного суб'єкта, який бере участь у фінансовому забезпеченні діяльності медіа», що є особливим «проявом громадянської позиції та підтримування суспільно значущих функцій медіа»; на фаховому рівні «*визначено специфіку функціонування грантового фінансування в українських медіа (...) в умовах кризових трансформацій*».

3. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.
Теоретичне значення результатів дослідження, як зазначає сам автор на с. 27 дисертації, полягає у «поглибленні наукових уявлень про функціонування медіа в період кризових суспільних процесів». Відтак, на нашу думку, розроблені в цьому контексті теоретичні міркування засвідчують міждисциплінарність пропонованого дослідження передусім в аспекті поєднання окремих положень медіасоціології, кризового менеджменту, кризової комунікації, стратегічних комунікацій та ін. медіадослідницьких напрямів та галузей знань. Цей ґрунтовно висвітлений у роботі аспект у представленні теоретичного значення результатів дослідження (у вступі дисертації) почасти залишився поза увагою Костянтина Олеговича.

Вивчення проблематики практичного реагування керівників медіа на кризові виклики, дослідження процесів планування, організації, фінансування та керівництва медіапідприємствами на перспективу орієнтує також на формулювання теоретичних положень і в галузі антикризового менеджменту та медіаменеджменту, що є вагомим здобутком роботи.

У представленні теоретичних результатів дослідження здобувач більшу увагу зосередив на інтеграції теоретичних положень журналістикознавства, теорії соціальних комунікацій, медіаекономіки, політичної економії медіа, теорії платформ та теорії соціальних комунікацій, що, безумовно, заслуговує на увагу, особливо з огляду на представлення результатів вивчення

гібридизації моделей фінансування медіа, які суттєво можуть доповнити окремі положення медіаекономіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування: у професійній діяльності медіаорганізацій (для керівників медіа та медіаменеджерів); у діяльності ЗВО (під час підготовки майбутніх журналістів та розроблення навчально-методичних матеріалів, під час викладання, наприклад, дисциплін «Ютуб як платформа цифрових медіа: контент, аудиторія, алгоритми та журналістські стандарти», «Новітні соціальні мережі та медіаплатформи», «Глобальний медіапростір у цифрову епоху», «Сучасні медіадослідження та цифрові технології», «Економіка й управління суспільного мовлення: моделі фінансування, стійкість та суспільна цінність» та ін., які можна було б зазначити в тексті дисертації); у діяльності органів управління державною інформаційною політикою та спеціальних інституцій (під час планування і реалізації інформаційної політики держави, спрямованої на підтримку незалежних медіа, посилення інформаційної безпеки та розвиток національного медіапростору).

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дослідження теоретично обґрунтовують чимало наукових праць українських і зарубіжних дослідників, присвячених проблемам: еволюції масової комунікації, медіасистем та становлення медіаекономіки як самостійної галузі досліджень; особливостям функціонування медіа в системі соціальних комунікацій, їхній ролі у формуванні інформаційного простору та трансформації журналістських практик; цифрової трансформації медіа, платформізації та зміни моделей функціонування медіаорганізацій у сучасному інформаційному середовищі; монетизації медіа й, зокрема, цифрового контенту, фінансової стійкості медіа, диверсифікації джерел доходів, розвитку підписних, донорських та рекламних моделей; впливу цифрових технологій на медіа, змін моделей медіаспоживання під час криз, гібридних інформаційних загроз та воєнного стану.

За Списком використаних джерел, опрацьовано 249 праць, що засвідчує солідне теоретичне підґрунтя, дослідницьку ерудицію дисертанта, вміння орієнтуватися в сучасному науковому дискурсі, а відтак забезпечує належну верифікацію отриманих результатів.

Сформульовані наукові положення та висновки не є суперечливими, вони логічно узгоджуються із задекларованими теоретико-методологічними засадами та завданнями дослідження, відповідно емпірично підтверджені результатами авторського опитування й глибинних інтерв'ю з представниками українських медіа, а тому можуть бути використані в фаховій діяльності медіаорганізацій, ЗВО (у професійній підготовці журналістів, редакторів, SMM-фахівців та медіаменеджерів), органів управління державною інформаційною політикою та спеціальних інституцій.

Обґрунтування рекомендацій більшою мірою репрезентують нормативно-правовий аспект із опертям на рекомендації Ради Європи (що є цілком виправданим в контексті дослідницької проблеми) — Рекомендацію CM/Rec(2022)11 Ради Європи про медійне та комунікаційне врядування, що «має захищати й просувати медіаплюралізм, професійну журналістику, доступ до ринку та підзвітність регуляторних рішень» (с. 66), та Рекомендацію CM/Rec(2022)13, у якій зазначається, що «цифрові технології істотно змінюють свободу вираження поглядів і умови доступу до інформації» (с. 66). Можливо, покликання на ці рекомендації дещо нівелювало формулювання рекомендацій самого дослідника, які, на нашу думку, могли б увиразнити саме український контекст.

Пропонована дисертація засвідчує самостійність авторського пошуку та достовірність сформульованих наукових положень і висновків. Ознак, які могли б засвідчити недостовірність положень дисертації, не виявлено.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Окреслені в дисертації наукові завдання відповідають меті дослідження. Дисертант

зреалізував їх на високому науковому рівні та в повному обсязі, що відповідно репрезентовано в загальних висновках.

Під час виконання завдань К. О. Бакаєвич застосував комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження із зазначенням конкретного їх функціонального призначення, зокрема: теоретичні — *аналізу та синтезу, порівняльно-історичний, описовий, метод систематизації та класифікації*, у синхронному зрізі — *зіставний* (автор дослідження кваліфікує його порівняльним); емпіричні — *моніторинг, опитування, глибинні інтерв'ю, елементи методу аналізу конкретних ситуацій*, який автор кваліфікує як «*кейс-стаді*».

Окрім того, в підрозділі 2.1. «Методологічний інструментарій та характеристика емпіричної бази дослідження» (на с. 77) дослідник деталізує технологію застосування *методу опитування* (таке конкретизація заслугоує на особливу увагу), у межах якого було використано «*поєднання кількісних і якісних методів аналізу*, що дозволило комплексно дослідити трансформаційні процеси в українських медіа», а відтак стало методологічною основою його емпіричного дослідження. На с. 78 дисертації йдеться про *метод «снігової кулі»*; на с. 79 зазначається, що для оброблення «*результатів закритих запитань використовувалися методи описової статистики, зокрема аналіз частотності відповідей, порівняння результатів та узагальнення отриманих показників*» та ін.

На нашу думку, Костянтин Олегович повною мірою оволодів методологією проведення дослідження, ефективно її використав, що підтверджують отримані результати за кожним із виконаних завдань.

6. Апробація результатів дослідження. Повнота викладу основних результатів дослідження в наукових публікаціях. Основні положення дисертації та результати емпіричного дослідження пройшли належну апробацію на 5-ти наукових і науково-практичних конференціях та в 11-ти публікаціях, з-поміж яких: 3 — наукові статті у виданнях, внесених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (одноосібні); 1

— наукова стаття в періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних «Web of Science Core Collection» (у співавторстві, щоправда, без зазначення особистого внеску здобувача); 5 — тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях; 1 — стаття в науковому виданні, яке не входить до переліку фахових.

Основні результати дослідження в повному обсязі представлено в наукових публікаціях.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Пропонована для розгляду робота містить анотацію (українською та англійською мовами), список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

Зміст дисертації відповідає меті та основним завданням дослідження. У вступі: розкрито актуальність теми дослідження, теоретико-методологічне підґрунтя дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету дослідження та його завдання; визначено об'єкт, предмет, хронологічні межі; описано методологію, новизну, теоретичне значення дослідження та практичне значення одержаних результатів; зазначено особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, публікації (їхню кількість) та структуру.

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади дослідження українського медіаринку в умовах глобалізації та світових трансформацій» окреслено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, що визначає його теоретичну основу; цілком закономірно та обґрунтовано проаналізовано контекст функціонування об'єкта дослідження, зокрема суспільних, економічних, політико-правових, технологічних чинників становлення та розвитку медіаринку України в період 2020–2025 рр.; окремо зосереджено увагу на нормативно-правових чинниках регулювання й трансформації сучасного українського медіаринку. Щодо відповідності структури цього

розділу його назві було б правомірним, на нашу думку, також подання окремого підрозділу, присвяченого власне методології дослідження.

Другий розділ «Функціонування медіа в умовах цифрових трансформацій: світові підходи та українські практики» присвячено: проблемам висвітлення методологічного інструментарію дослідження емпіричної бази; теоретичним підходам і практичним аспектам розкриття специфіки функціонування економічних моделей онлайн-медіа у світовій медіаіндустрії; специфіці платформізації та структурних змін в українському медіапросторі. На цих засадах розроблено авторську типологію моделей функціонування українських онлайн-медіа.

Структура цього розділу видається цілком вмотивованою та цілісною. Простежується дослідницька логіка здобувача: «методологія → світовий контекст → український контекст → власний науковий результат (типологія)». Такий перехід від теоретико-методологічного обґрунтування до аналізу емпіричного матеріалу та формування власних узагальнень, з одного боку, є цілком виправданим, з другого — почасти дискусійним з огляду на розташування в цьому розділі підрозділу про методологічний інструментарій після вже наявного теоретико-методологічного першого розділу.

У *третьому розділі* «Трансформація українських медіа в кризових умовах (2020–2025 рр.)» здійснено емпіричний аналіз моделей функціонування сучасних українських медіа, простежено технологічні катализатори змін в українських онлайн-медіа та контентні трансформації українських медіа в період 2022–2025 рр.

Назва цього розділу видається досить вдалою, оскільки окреслює: об'єкт аналізу — українські медіа; часові межі — 2020–2025 рр.; контекст — кризові умови (пандемія, повномасштабна війна, економічні та технологічні виклики). Підрозділи також охоплюють різні рівні трансформації: організаційно-економічний (моделі функціонування); технологічний; контентний. Відтак помітною є певна системність та структурованість, проте з погляду логіки наукового викладу спочатку здійснюється емпіричний аналіз

наявних моделей (представлено в п. 3.1), наприклад, про які вже йшлося в працях інших дослідників, а потім на цій основі розробляється авторська типологія (представлено п. 2.4).

Додатки переконливо ілюструють окремі положення дисертації.

Дисертація К. О. Бакаєвича — це самостійне наукове дослідження, в якому автор особисто сформулював основні ідеї, теоретичні й методологічні положення, а також самостійно розробив власні підходи до пошуку, оброблення та представлення належним чином зібраних емпіричних даних.

Відтак дисертація Костянтина Олеговича є завершеним та цілісним дослідженням, що відповідає вимогам до оформлення й обсягу.

8. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Сформульовані положення дисертації та наукові ідеї здобувача є самостійними, обґрунтованими та оригінальними. Автор дослідження послідовно дотримується принципів академічної доброчесності. У роботі відсутні ознаки академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації. Наукові погляди інших дослідників, які проаналізовано в дисертації, або на які спирається здобувач, супроводжуються відповідними покликаннями на праці цих дослідників.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Попри системно-структурований та логічно вмотивований виклад змісту дисертації окремі наукові положення є дискусійними:

1. У різних частинах роботи (сс. 3–4, 22–24, 75–76) дещо нівелюються межі між об'єктом та предметом: ідеться то про «українські медіа» загалом, то про «українські онлайн-медіа»; в емпіричній базі — про редакції з виразним традиційним або змішаним профілем. Автор зазначає, що всі вони мають цифровий компонент, проте для концептуальної чіткості бажано було б у вступі або в методології дослідження увиразнити, що саме є ядром наукового пошуку — уся

- медіасистема чи передусім її цифровий сегмент. Тоді емпірична вибірка була б переконливішою.
2. Поняття «економіка солідарності» потребує чіткого авторського визначення. У висновках (с. 182) це поняття вживано на означення самостійно обґрунтованого результату. У таблиці моделей монетизації онлайн-медіа (сс. 229–230) як самостійні різновиди представлені донатна, членська, грантова, гібридна та ін. моделі, тоді як «економіка солідарності» немає виразного статусу як окрема аналітична одиниця. Через це не зовсім зрозуміло, чи це нова модель доходу, чи надбудова над уже відомими моделями, яка пояснює мотивацію підтримування.
 3. Емпірична база з 27 респондентів (с. 78), сформована через цілеспрямований відбір, професійні контакти та метод «снігової кулі», є достатньою для якісного аналізу й виявлення тенденцій, але не для статистично репрезентативних висновків про весь український медіаринок. Позитивно, що автор це частково визнає в обмеженнях, однак далі в тексті висновки все ж таки сформульовано ширше, ніж дозволяє логіка такої вибірки. Зауваження стосується не самої вибірки, а меж її узагальнення.
 4. Дещо зайвими, на наш погляд, видаються такі дублювання в тексті дисертації: а) слова «правових» у назвах п. 1.2 та п. 1.3 («політико-правові чинники» та «нормативно-правові чинники»), що провокує часткове дублювання й дослідницького матеріалу в описі правових засад; б) положень про теоретичне й практичне значення дослідження у висновках на сс. 191–192, адже цю інформацію традиційно подають у вступі в окремих рубриках; в) списку публікацій здобувача в Додатку А (сс. 223–225).

Висловлені дискусійні зауваження не знижують загального оцінювання роботи й можуть розглядатися як перспективи подальших досліджень.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Дисертація

Костянтина Олеговича засвідчує його наукову ерудицію, зрілість, здатність ґрунтовно досліджувати наукову проблему на високому теоретичному й методологічному рівнях, аргументувати власну думку, вміння оперувати термінологічно-поняттєвим апаратом дослідження, спроможність продукувати нові ідеї, самостійно добирати емпіричний матеріал, його критично оцінювати, аналізувати, описувати складні явища та робити висновки, застосовувати на практиці отримані результати, переконувати в їх достовірності та релевантності. Відтак дисертація засвідчує високий рівень знань, умінь, навичок і фахових компетентностей здобувача.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Рецензована дисертація та наукові публікації К. О. Бакаєвича мають вагоме значення для розвитку сучасної журналістики, журналістикознавства, медіазнавства, соціальних комунікацій, медіаекономіки, інших суміжних галузей знань та відповідну практичну значущість.

Дослідження виконано на високому науковому рівні й відповідає чинним вимогам до таких робіт. У ньому дотримано науковий стиль викладу матеріалу, усі положення виважені, текст написано літературною українською мовою.

Порушень принципів академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях не виявлено.

Дисертація К. О. Бакаєвича «Особливості трансформації українських медіа в сучасному інформаційному просторі» повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти науки України від 12 січня 2017 р. за № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023, та п. 6–9 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами),

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.
за № 44, а її автор — Костянтин Олегович Бакаєвич заслуговує на
присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика
за спеціальністю 061 Журналістика.

Рецензент – доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри медіапродюсування та
видавничої справи, заступник декана
Факультету журналістики з наукової роботи та
міжнародної діяльності Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка

Вікторія ІВАЩЕНКО

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307956 * УКРАЇНА *

ВЛАСНИЙ ПІДПИС
Іващенко В. ЗАСВІДЧУЮ
(ПІБ)
Туроб. Олександр В. К.
(Пос. пр.)
Н. Матчунько

25.06.2026